

ВІДГУК
офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
дійсного члена (академіка) НАПУ України Євтуха Миколи Борисовича
на дисертаційну роботу Проворової Євгенії Михайлівни
«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ
НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ»

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

1. Актуальність теми рецензованої праці та зв'язок із планами відповідних галузей науки.

В Україні зараз проводиться цілеспрямована робота щодо поліпшення якості підготовки майбутніх учителів. В умовах прийняття нового Закону "Про вищу освіту", введення нових освітніх стандартів у професійній підготовці майбутніх учителів, оновлення змісту, структури й методів навчання, впровадження в освітній процес закладів вищої освіти проектів міжнародних, галузевих стандартів підготовки фахівців різних спеціальностей, зокрема вчителя музики, особливо вагомим є дослідження можливостей оптимізації навчальної праці на основі організації успішної музично-педагогічної діяльності в аспекті її продуктивності, раціональності та ефективності.

Підкреслимо, що вибір теми дослідження зумовлений необхідністю інтеграції системи мистецької освіти України у світовий освітній простір, об'єктивною потребою українського суспільства у вчителях, здатних працювати творчо й інноваційно, підвищенням вимог загальноосвітніх навчальних закладів до якості музично-педагогічної діяльності вчителів музики, затребуваністю суспільством педагога нової генерації, здатного ефективно реалізовувати власну фахову діяльність та недостатньою обґрунтованістю концептуальних основ методичної підготовки майбутніх учителів музики до музично-педагогічної діяльності.

Отже, на підставі ґрунтовного аналізу дисертаційного дослідження Є.М. Проворової «Теорія і практика методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу» ознайомлення з його теоретичними і фактичними результатами, авторефератом, науково-методичними публікаціями, можемо зазначити, що робота є актуальною, самостійною, завершеною та доцільною до наукового пошуку.

Зазначимо, що дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені

М.П. Драгоманова "Зміст, форми і методи фахової підготовки вчителів музики" в аспекті музичної освіти та виховання.

2. Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Детальне вивчення результатів дослідження Є.М. Проворової засвідчило логічність викладу основних позицій, що відзначаються достовірністю. Робота складається з анотації, вступу, 4 розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків, 22 рисунків (з них 5 діаграм), 36 таблиць. Загальний обсяг дисертації – 502 сторінки, з них 385 сторінок основного тексту.

В анотації до дисертації відображено основні результати дослідження; наукову новизну отриманих результатів та їх практичне значення; відомості про апробацію результатів дослідження; ключові слова.

У вступі кваліфіковано виявлено і обґрунтовано актуальність теми наукового дослідження, її зв'язок із науковими плановими темами, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, концепцію, методи наукового пошуку, наукову новизну і практичне значення роботи, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, наведено дані про публікації автора, структуру й обсяг дисертації, що дозволяє охарактеризувати науково-понятійний апарат як продуманий та обґрунтований.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні основи методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу»** охарактеризована музично-педагогічна освіта як середовище вдосконалення методичної підготовки майбутнього вчителя музики; проаналізовано зарубіжний та вітчизняний досвід модернізації музично-педагогічної освіти, що свідчить про кропітку роботу автора щодо вивчення значної кількості вітчизняної та зарубіжної філософської, педагогічної, психологічної, музично-методичної джерельної бази.

Заслуговує позитивної оцінки представлений в розділі детальний аналіз сутності педагогічної праксеології в системі наукового знання як джерела пізнання і критичного осмислення проблеми дослідження.

Позитивних відгуків заслуговує розроблена дисертанткою структурна схема методології дослідження, що містить предметну область, загальнонаукові підходи, компоненти методології та наукові результати. Предметним полем у даній розробці виступає: теорія і практика сучасної освіти, особливості музичної педагогіки, стан методичної підготовки у закладах вищої педагогічної освіти, на основі зазначених складових розробляється концепція та система методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу. Серед

загальнонаукових підходів базовим визначено праксеологічний підхід, а також враховано специфічні підходи, наукові та педагогічні принципи. До складових методології розробленої структурної схеми входять категоріальний аналіз наукової проблеми, парадигмальне моделювання музичної освіти, концептуальне моделювання методичної підготовки, організаційно-технологічне забезпечення процесу методичної підготовки.

Пропозиції Є.М.Проворової щодо забезпечення ефективності та результативності методичної підготовки майбутніх учителів музики суттєво розширюють наукові уявлення про тенденції забезпечення оптимальності процесів фахового становлення студентів і можуть бути рекомендовані як теоретична основа модернізації освітнього процесу закладів вищої музично-педагогічної освіти.

У другому розділі **«Концептуально-парадигмальні основи методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу»** науково виважено дослідниця обґрунтовує освітні парадигми та процесуально-функціональну організацію методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу. Імперативом методично-праксеологічної парадигми вчителя музики визначено якість методичної дії, другий рівень представлений такими напрямками музично-педагогічної діяльності вчителя музики як музичне виховання, музичне навчання та музичне виконавство, третій рівень представлений продуктивністю, ефективністю, результативністю та успішністю як праксеологічними характеристиками музично-педагогічної діяльності вчителя музики.

Важливим доробком дисертантки є розробка концепції, в якій праксеоцентризм методичної підготовки майбутніх вчителів музики виражається у спрямуванні соціальної активності студентів у культурно-мистецьку площину, що насамперед передбачає оволодіння критеріями відбору високохудожнього навчального репертуару для роботи з учнями та специфікою музично-виконавського його піднесення у шкільній аудиторії, засвоєння практичних умінь музичного навчання школярів на рівні вільного творчого оперування в залежності від конкретної ситуації, а також формування здатності до неперервного методичного самовдосконалення на основі міжпредметної інтеграції педагогіки, психології та музичного виконавства.

У третьому розділі **«Навчальна система та організаційно-технологічне забезпечення методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу»** дисертанткою проаналізовано наукові джерела щодо особливостей музично-педагогічної діяльності вчителя музики, підходи щодо змісту і структури методичної підготовки фахівців, що дозволило Є.М.Проворовій

розробити структуру методичної підготовленості майбутнього вчителя музики як динамічної цілісності взаємопов'язаних особистісно-професійних якостей, що інтегровано відображає мотиваційно-ціннісний, когнітивно-рефлексивний, креативно-конативний, емоційно-вольовий та комунікативно-асертивний компоненти.

Чіткість визначення теоретико-методологічних основ дослідження дозволили здобувачці підійти до виваженого обґрунтування педагогічних умов методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу, які досить вдало виписані в дисертації. Особливо відзначимо перспективність застосування тих з педагогічних умов, що стосуються спрямування навчального процесу на спонукування студентів до креативного самовираження в музично-педагогічній діяльності шляхом створення праксеологічно-зорієнтованого середовища; впровадження інтерактивного навчання; оптимального поєднання теоретичного і практичного компонентів фахової підготовки майбутнього вчителя музики з проекцією на майбутню продуктивну діяльність.

Запропонована Є.М. Проворовою праксична модель, дозволила розглядати організацію методичної підготовки студентів на проектувальному, виконавському та рефлексивному рівнях методичної діяльності, а також з позиції її успішності, продуктивності, результативності та ефективності.

У четвертому розділі – «Формування методичної підготовленості майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу» дисертанткою розроблено та впроваджено в освітню практику навчальну систему методичної підготовки майбутніх учителів музики. Проекцію системи представлено у вигляді складної організаційно-технологічної моделі методичної підготовки на засадах праксеологічного підходу, що містить три блоки: теоретико-методологічний, методико-технологічний та діагностико-результативний.

Проворова Є.М. обґрунтовано розкриває процедуру підготовки і проведення констатувального експерименту, що передбачав реалізацію двох етапів: на першому етапі здійснено педагогічне спостереження за освітнім процесом, вивчено досвід музично-педагогічних факультетів десяти закладів вищої педагогічної освіти III–IV рівнів акредитації, визначено рівень розуміння викладачами і студентами значущості проблеми володіння методичною підготовленістю, загальний стан методичної підготовки, практики; на другому етапі здобувачем було передбачено проведення діагностичного констатувального експерименту.

Автором чітко визначені критерії, показники та виявлено рівні сформованості методичної підготовленості майбутнього вчителя музики:

формально-наслідувальний, відтворювально-продуктивний, адаптивно-конструктивний та творчо-інтерпретаційний.

Заслуговують уваги визначені дисертанткою шляхи підвищення якості методичної підготовки майбутніх учителів музики, що полягають у запропонованих інноваційних технологіях на засадах праксеологічного підходу. Обґрунтовано, що формування методичної підготовленості майбутніх учителів музики забезпечується використанням розроблених дидактичних засобів (форм, технологій, методів) як певної цілісності, що увиразнює послідовність і ефективність музично-педагогічної діяльності як підґрунтя методичної дії, складової методичної підготовленості вчителя музики. Доведено, що функцію інтеграційної ланки між музичним, психолого-педагогічним, методичним блоками підготовки виконують спецкурси, провідною установкою яких виступає поняття праксеологічно-орієнтованої особистості. Позитивних відгуків заслуговує запропонований спецкурс «Основи музично-педагогічної праксеології», опанування якого розширює уявлення про музично-педагогічну діяльність та спрямовується на моделювання форм і методів організації навчальної та позанавчальної роботи.

Результати експериментального дослідження, його кількісні і якісні показники, застосування різноманітних діагностичних методик засвідчують ефективність розробленої організаційно-технологічної моделі методичної підготовки на засадах праксеологічного підходу.

Загальна кількість респондентів, залучених на різних етапах проведення експерименту, – 775, із них – 648 студентів (у тому числі 32 студенти у контрольній (КГ) і 32 – в експериментальній групі (ЕГ)), 36 науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, 27 учителів музики загальноосвітніх навчальних закладів, отже, дослідно-експериментальну роботу можна вважати науково-достовірною.

3. Нові факти, одержані здобувачем

Наукова новизна одержаних в дисертаційній роботі Є.М. Проворовою результатів полягає у визначенні та обґрунтуванні теоретичних та практичних основ методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу, а саме:

Вперше:

- висвітлено методологічні підходи до формування методичної підготовленості майбутніх учителів музики, провідним з яких визнано праксеологічний підхід, визначено його сутність і зміст як чинника переважної орієнтації освітнього процесу на практичні потреби музично-педагогічної діяльності вчителя, досягнення її продуктивності, ефективності та результативності;

- здійснено компонентне структурування методичної підготовки вчителя музики, запропоновано критерії її діагностики, показники та рівні сформованості;

- розроблено організаційно-технологічну модель методичної підготовки майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу, результатом упровадження якої виступає успішність їх майбутньої музично-педагогічної діяльності, визначено педагогічні умови, послідовність та зміст етапів методичної підготовки студентів;

- запропоновано концепцію методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу, що полягає в розвитку та досягненні найвищої якості освітнього процесу на основі сучасної науково-педагогічної теорії та практики, модернізації освіти, новітніх технологій;

- обґрунтовано модель методично-праксеологічної парадигми підготовки вчителя музики, імперативом якої є якість методичної дії, напрямками діяльності – музичне навчання, музичне виховання, музичне виконавство, а результатом діяльності є продуктивність, результативність, ефективність та успішність, згідно мети – всебічний та якісний розвиток суб'єкта навчання.

Уточнено: зміст наукових понять «методична підготовка», «методична діяльність», «методична підготовленість».

Удосконалено: класифікацію категорій ефективність, результативність та продуктивність у контексті музично-педагогічної діяльності.

Отримали подальший розвиток:

- компаративний аналіз особливостей освітньої технології та методики в контексті праксеологічного підходу;

- науково-педагогічні положення щодо збалансованого використання активних форм і методів навчання на основі інноваційних технологій, зокрема технології Agile;

- парадигмальне моделювання як засіб дослідницького пошуку.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації підтверджується результатами кваліфіковано здійсненого дослідження і не викликають сумніву.

Вивчення матеріалів роботи дозволяє зробити висновок, що наукові результати отримані Є.М. Проворовою, базуються на ґрунтовній та всебічній розробці проблеми, що досліджується, аналізі різних підходів до її вирішення, використанні великого масиву літературних джерел. Отже можна стверджувати, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою працею.

Аналіз рукопису дисертації, автореферату та інших публікацій Є.М. Проворової доводять обґрунтованість й достовірність викладених

автором результатів. Узагальнення результатів аналізу наукових джерел дало змогу визначити теоретико-методологічні засади дослідження, уточнити його базові поняття, визначити сучасні тенденції вітчизняної та зарубіжної мистецької освіти в контексті формування методичної підготовленості вчителя. Здійснений в роботі системний аналіз основних дефініцій дослідження дозволив визначити феномен «методична підготовка майбутніх учителів музики» як процес музично-педагогічного навчання, спрямований на оволодіння методичними знаннями, досвідом, практичними вміннями в галузі музичного виховання та навчання, а результатом є методична підготовленість.

Студіювання низки наукових розвідок філософів, педагогів, музикознавців дало можливість дисертантці кваліфіковано виділити тенденції вищої музичної освіти: глобалізація (ідея формування нового синтезу цінностей, моральних абсолютів); інтеграція (через поглиблення співробітництва у сфері освіти сприяти загальному соціально-економічному прогресу, об'єднанню потенціалів національних освітніх систем з метою вирішення завдань поліпшення якості освіти); усвідомлення потреби нової гуманістичної парадигми освіти, мета якої – формування особистості фахівця з високим рівнем професіоналізму, духовності, моральної вихованості; мультикультурність музичної освіти (гуманістичне виховання, що дає особистості шанс привласнити цінності культури, а також відчувати неповторну можливість більш глибокого пізнання себе через розуміння інших культур); неперервність освіти, що є основою розвитку особистості.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Аналіз публікацій Є.М. Проворової засвідчив відповідність (кількісну і якісну) вимогам до оприлюднення результатів докторського дослідження. Основний зміст роботи та наукові результати дослідження знайшли відображення у 60 наукових працях, серед них: одноосібні монографії – 2, колективні монографії – 4 (з них 1 – українсько-польська), 3 навчально-методичні видання, 27 публікацій у наукових фахових виданнях з педагогіки (8 з яких входять до міжнародних науково-метричних баз, 5 – у міжнародних виданнях), 4 наукових статті, 10 публікацій у збірниках матеріалів конференцій; 10 праць, що додатково відображають результати дисертації (з них 5 фахових статей, 2 наукових статті та 3 публікації у збірниках матеріалів конференцій).

Робота Є.М. Проворової характеризується високим рівнем теоретичного узагальнення. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: концептуальні положення сучасної філософії освіти; парадигми сучасної музично-педагогічної освіти; гуманістична концепція в контексті

діяльнісно орієнтованої педагогічної освіти; сучасні педагогічні теорії щодо пізнання, систематизації та моделювання процесів і явищ в освіті; базові принципи теорії пізнання (об'єктивність, науковість, цілісність, взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів дійсності); основні положення праксеологічного підходу як методологічного способу вивчення музично-педагогічних явищ, процесів; особистісно-діяльнісного, акмеологічного, аксіологічного підходів, концептуальні положення теорії педагогічної праксеології в контексті підготовки майбутніх вчителів музики.

Одержаних дисертанткою достовірних, обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу загальнонаукових методів дослідження теоретичного та експериментально-емпіричного рівнів:

теоретичні: індукції та дедукції для складання категорійної матриці наукової проблеми; парадигмальне моделювання для визначення структури методично-праксеологічної парадигми; компаративний аналіз, систематизація та узагальнення науково-педагогічного досвіду методичної підготовки майбутнього вчителя музики; аналіз стану методичної підготовки майбутніх учителів музики в освітньому процесі з методики навчання музики та постановки голосу; системно-структурний, системно-функціональний методи – з метою виокремлення основних компонентів методичної підготовленості майбутніх учителів музики; моделювання методичної підготовки, орієнтованої на формування методичної підготовленості майбутніх учителів музики;

емпіричні: діагностичні (анкетування, тести, бесіди, інтерв'ю), обсерваційні (педагогічне спостереження, аналіз продуктів індивідуальної навчально-методичної діяльності студентів – конспектів уроків, процесу їх проведення; організація педагогічного експерименту з метою перевірки рівнів сформованості методичної підготовленості студентів; організація педагогічного експерименту з метою перевірки ефективності розробленої організаційно-технологічної моделі та виявлених педагогічних умов формування методичної підготовленості майбутніх учителів музики на засадах праксеологічного підходу, статистичне підтвердження вірогідності отриманих результатів.

Дисертаційне дослідження Є.М. Проворової виконано на належному теоретико-методологічному рівні, а результати мають наукове, теоретичне і практичне значення. Автореферат відповідає змісту дисертаційної роботи. Рівень апробації є достатнім і підтверджується участю Є.М. Проворовою у численних всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях.

6. Значення для науки і практики отриманих автором результатів

Отримані автором результати сприятимуть подальшому вдосконаленню фахової підготовки майбутніх учителів музики, зокрема формуванню якісної, ефективної, результативної та оптимальної методичної підготовленості фахівців у закладах вищої музично-педагогічної освіти.

Високої оцінки заслуговує те, що результати дослідження Є.М. Проворової впроваджено в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Барського гуманітарно-педагогічного коледжу імені Михайла Грушевського, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Монографія, авторський спецкурс, методичні рекомендації, майстер-класи з постановки голосу на засадах праксеологічного підходу відповідно до угоди про науково-методичну та творчу співпрацю між факультетом мистецтв імені А. Авдієвського НПУ імені М.П. Драгоманова (Україна) та Opera in Opera (Італія) апробовані в роботі Opera Studio School (м. Болонья, Італія, 2017), а також під час стажування в Академічному товаристві Міхала Балудянського «Формування сучасної особистості: вплив освітніх, філософсько-культурних та економічних процесів» (м. Кошице, Словаччина, 2016) й отримали високу оцінку слухачів та експертів різних країн.

7. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Матеріали дисертаційної роботи Є.М. Проворової можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти для розробки стандартів підготовки майбутніх учителів музики, навчальних і робочих програм, у процесі організації освітнього процесу зі студентами музично-педагогічних факультетів з методики навчання музики, постановки голосу; для практичної реалізації праксеологічних ідей освітнього процесу у плануванні самостійної, індивідуальної роботи студентів; педагогами інститутів післядипломної освіти – для розширення можливостей професійного самовдосконалення та самореалізації вчителів музики; для розроблення навчально-методичних комплексів з музично-теоретичних та музично-методичних дисциплін; аспірантами та магістрантами при написанні наукових робіт.

8. Дискусійні положення та зауваження

Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають важливе теоретико-методичне і практичне значення для музично-педагогічної освіти. Високо оцінюючи дослідження Проворової Євгенії Михайлівни в цілому, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. Робота набула б більшої досконалості, якщо б дисертантка ґрунтовніше представила перспективи використання сучасного зарубіжного досвіду щодо вдосконалення методичної підготовки майбутнього вчителя музики у вітчизняному освітньому процесі в контексті ідей мистецької праксеології.

2. Дещо переобтяжений перший розділ дисертації, на нашу думку, матеріал можна було викласти більш стисло. У визначенні сутності методичної підготовленості дисертантка занадто широко розглядає цей феномен з позиції системного аналізу понять “освіта”, “мистецька освіта”, “музично-педагогічна освіта”, “професійна підготовка”. Доцільно було б обмежитись визначенням суті методичної підготовленості майбутнього вчителя музики.

3. Методико-технологічний блок розробленої автором організаційно-технологічної моделі висвітлює педагогічні умови та етапи формування методичної підготовленості майбутнього вчителя музики. Вважаємо за доцільне увиразнити логіку і механізми формування означеного феномена в єдності традиційних та інноваційних форм роботи.

4. У роботі достатньо повно обґрунтовано основні переваги нових праксеологічно-орієнтованих методів формування методичної підготовленості. Однак відомо, що вони мають не тільки переваги, але й певні недоліки та обмеження у використанні. Проте це питання достатньою мірою не розкрито автором в описі дослідно-експериментальної роботи.

5. Вважаємо, що деякі таблиці, представлені у тексті дисертації (всього 36 таблиць) можна перенести у додатки.

Проте, висловлені зауваження не знижують науково-теоретичної та практичної цінності проведеного дослідження, яке є цілісним, завершеним науковим доробком, що характеризується концептуальністю, науковою новизною, широтою методологічних підходів, чіткою структурованістю розділів, логічністю викладу матеріалу, повнотою висвітлення основних положень у публікаціях. Висновки дисертації відповідають завданням, чітко сформульовані, послідовні, змістовні та відображають їх основний зміст. Результати проведеного дослідження дають підстави вважати, що вихідна методологія вірна, концепція продуктивна, визначені завдання реалізовано.

9. Загальний висновок

Рецензована робота є самостійним, завершеним фундаментальним дослідженням, характеризується оригінальністю, обґрунтованістю теоретичного аналізу, вагомістю наукових результатів та методичних пропозицій.

Враховуючи актуальність теми, наукову новизну, практичну значущість, відповідність поданої роботи кваліфікаційним вимогам п.9, п.10, п.12 та п.13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 до докторських дисертацій, вважаємо, що дисертація «Теорія і практика методичної підготовки майбутнього вчителя музики на засадах праксеологічного підходу» характеризується новизною та практичним значенням, а її автор – Проворова Євгенія Михайлівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
головний науковий співробітник
Інституту педагогіки
(Національна академія
педагогічних наук України)

М.Б. Євтух

Євтуха М.Б.
Проворова Є.М.